

Myndigheten
för civilt försvar

Seminarieövning

Öva enkelt! – Ta fram lägesbilder

Seminarieövning

Öva enkelt! – Ta fram lägesbilder

Myndigheten för civilt försvar
651 81 Karlstad

Produktion: Advant

Publikationsnummer: MCF0102 – mars 2026
ISBN-nummer: 978-91-7927-727-7

Innehåll

Vad är Öva enkelt?	5
Hur är det tänkt att vi ska använda Öva enkelt?	6
Förberedelse	9
Vilka förberedelser och resurser krävs inför övningen?	9
Övningsbestämmelser	12
Checklista planeringsarbete	14
Genomförande	16
Inledning av övning	16
Scenario	18
Momentbeskrivning 1 - Behov av lägesbild och inramning av arbetet med lägesbild	20
Momentbeskrivning 2 – Skapande av lägesbild	22
Momentbeskrivning 3 – Användning av lägesbild	25
Momentbeskrivning 4 – Följa upp lägesbild	27
Utvärdering	30
Utvärderingsenkät	31
Utvärderingsrapport	34
Vad är nästa steg efter utvärderingen?	41
Åtgärdsplan	42
Bilaga 1 Understödjande och fördjupande frågor	44
Bilaga 2 Stödmaterial Lägesbild	46

Vad är Öva enkelt?

Vad är Öva enkelt?

Öva enkelt är ett övningsstöd som underlättar och hjälper dig som övningsledare genom hela processen från planering till genomförande och utvärdering av en övning. *Öva enkelt* är utformad för att vara genomförbar med enkla förberedelser, begränsad resursåtgång och utifrån egna förutsättningar.

I detta fall riktar sig övningen till personer som arbetar med lägesbilder eller behöver förståelse för hur lägesbilder tas fram och kan användas.

Myndigheten för civilt försvar erbjuder flera stöd för att genomföra egna övningar. Innan övningsplaneringen påbörjas, se till att detta stöd stämmer överens med er långsiktiga planering för utbildning och övning kopplat till identifierade utvecklingsbehov.

Använd gärna följande frågeställningar som stöd innan du väljer övning:

- Varför ska vi öva?
- Vad ska övas?
- Vilka ska öva?
- Vilka resurser har vi att tillgå?
- Hur mycket tid har vi till förfogande?
- Hur ska erfarenheter omhändertas?

Efter övningen är det viktigt att ni avsätter tid och resurser för att hantera de erfarenheter som övningen genererat.

Hur är det tänkt att vi ska använda Öva enkelt?

Det här materialet är avsett för dig som ska planera, genomföra och utvärdera en övning i egen organisation. Materialet är uppdelat i tre delar:

1. Den inledande delen fokuserar på **förberedelser inför övningen**. Här finns stöd för dig som övningsledare, förslag på övningsbestämmelser och checklistor som underlättar planeringen.
2. Nästa del omfattar själva **genomförandet** med presentation av scenariot och beskrivningar av övningens moment, inspel och diskussionsfrågor. De fördjupande frågorna i bilagan är valfria men kan användas för att fördjupa diskussionen. Du väljer själv hur djupt din organisation/ verksamhet vill öva baserat på tillgänglig tid, eventuellt egna mål, ambitionsnivå och erfarenhetsgrad.
3. Den sista delen av dokumentet innehåller stöd för **utvärdering** av övningen i form av en utvärderingsenkät och en mall för utvärderingsrapport som utgår från övningens mål och som är enkel att använda. Där finns även en mall att använda för att skapa en åtgärdsplan.

Lycka till!

Varför ska vi öva?

Syftet med övningen är att utveckla förståelsen för lägesbild som verktyg och det arbete som krävs för att ta fram lägesbilder.

Vad vill vi uppnå?

Målet med övningen är att de övande ska ha förståelse för användningen av lägesbilder och för vilka moment som behövs för att ta fram lägesbilder i syfte att ge överblick, förståelse och underlag till beslut och åtgärder.

Målen har brutits ned i fem delmål:

1. De övande har en förståelse för vilka ingångsvärden som är viktiga i arbetet med att ta fram lägesbilder.
2. De övande har en förståelse för hur lägesbilder tas fram (både aktörsinterna lägesbilder och samlade lägesbilder).
3. De övande har förståelse för hur de kan dela och använda sin egen lägesbild och använda den samlade lägesbilden i sin egna hantering.
4. De övande har en förståelse för vikten av att följa upp effekten av lägesbilden och följa upp behovet av en ny lägesbild.
5. De övande har förmåga att integrera det kommunikativa perspektivet i arbetet med att ta fram lägesbilder.

Vad bygger övningsstödet på?

Detta övningsstöd bygger på processen för samlad lägesbild som är en del av Gemensamma grunder – ett ramverk för ledning och samverkan. Processen för samlad lägesbild har tagits fram i syfte att stötta i arbetet med lägesbilder och visa hur det bör gå till. Processen fungerar både på olika systemnivåer (lokal, regionalt, högre regional nivå, nationellt) och inom olika sakfrågor. Dessutom kan den användas och vara till nytta för alla aktörer, i såväl fredstid som under höjd beredskap.

Del 1

Förberedelse

Förberedelse

Vilka förberedelser och resurser krävs inför övningen?

För att genomföra övningen krävs ett begränsat antal personella resurser som kan ta på sig olika roller. Vissa roller kan innehas av samma person.

- En person måste utses till **övningsledare**, vilken är ansvarig för planeringen och dialogen med beställaren.
- Utöver detta behövs en **spelledare**, som kan vara samma person som övnings ledaren. Spelledarens uppgift är att leda diskussionerna under övningen genom att ställa frågor, fördela talutrymme, hålla tidsplanen och styra övningen framåt.
- En annan viktig roll är **utvärderingsledare**, vars ansvar är att dokumentera löpande under övningen samt sammanställa resultatet i utvärderingsrapporten. Om det inte finns en utpekad utvärderingsledare kommer du som övningsledare behöva göra detta arbete efteråt. Tips, ta hjälp!

Vad innebär övningen?

Övningen är framtagen för att förbereda egen aktör på att ta fram lägesbilder som underlag till den egna hanteringen, men kan med fördel även användas för diskussion i ett aktörsgemensamt sammanhang.

Övningen har en övergripande målsättning med tillhörande fem nedbrutna delmål. Övningen innehåller fyra olika moment med tillhörande diskussionsfrågor. För ett av övningsmomenten ges förslag på fördjupande frågor (bilaga 1) som spelledaren kan använda för att föra diskussionen längre om det är önskvärt.

Det finns möjlighet att skraddarsy frågeställningarna och scenariot för att passa just er organisation utifrån ert ansvarsområde, mognadsgrad och övningsbehov. Reflektera en stund över frågeställningarna och scenario. Om du vill göra ändringar gör gärna det, men säkerställ att de passar in mot övningens syfte och mål!

Vad är viktigt att tänka på kring säkerhetsskydd och sekretess?

Innan deltagarna bjuds in till övningen behöver övningsledaren, spelledaren och utvärderingsledaren överväga och svara på ett antal frågor.

1. Kommer övningen att involvera säkerhetsskyddsklassificerad och/eller sekretessbelagd information?
2. Berör övningen annan skyddsvärd information?
3. Är alla deltagare behöriga att ta del av den information som kommer att delas under övningen?
4. Är den tänkta övningslokalen lämplig med tanke på den information som ska delas?

Utifrån svaren ovan, säkerställ att nödvändiga riskreducerande åtgärder vidtas inför övningen. Vid osäkerhet, kontakta din organisations säkerhetsansvarige.

Vad har övningen för scenario?

Övningens scenario utgår ifrån ett svårt väderläge som påverkar stora delar av landet och är baserat på Myndigheten för civilt försvars händelsescenario ”Storm,”¹ detta ger ett brett spektrum av diskussionsmöjligheter. Scenariot är skapat för att möjliggöra diskussion om lägesbildens målgrupp, syfte, innehåll och format utifrån att lägesbildens ska vara ett underlag till beslut om prioriteringar, aktörsgemensamma lösningar för att hantera konsekvenserna av samhällsstörningarna, behov av proaktivitet och framåtblickande analyser och aktörsgemensam kriskommunikation.

Om du vill öva ett scenario som handlar om höjd beredskap kan du byta ut det här scenariot och dess inspel mot en eller flera händelser som beskrivs i Utgångspunkter för totalförsvaret 2025–2030 (MSB2025-08877, FM2025-19772:2).

Vad är viktigt att tänka på kring utvärdering och erfarenhetshantering?

Utvärderingsarbetet påbörjas redan i planeringsarbetet. Genom att planera vad vi ska observera och dokumentera under övningen skapar vi bra förutsättningar för utvärderingen och det efterföljande arbetet med åtgärder. Detta övningsstöd har förutbestämda utvärderingsfrågor som bygger på målformuleringarna.

I sista delen av övningsstödet finns mallen ”utvärderingsrapport” med textfält som kan fyllas i direkt under övningens gång. Där finns också mallen ”åtgärdsplan” som kan fyllas i, tillsammans med sakkunniga och resursägare efter övningen, när utvärderingen är färdig. En individuell utvärderingsenkät som deltagarna kan fylla i efter genomförd övning bifogas.

Not 1. Händelsescenario Storm, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB1576 – november 2020.

Det är viktigt att det är tydliggjort tidigt vem som ansvarar för att omhänderta identifierade lärdomar efter övningen och följa upp det som noteras i åtgärdsplanen. Resultatet av utvärderingen bör ingå som underlag i er plan för fortsatt förmågeutveckling.

Läsanvisningar för stöd till övningsledning

- Metodhäfte – Seminarieövning (MSB2286),
- Metodhäfte – Utvärdering av övning (MSB2233), samt
- Utvärdera mera! Ett metodstöd för utvärdering av övningar i form av e-lärande. [Vägledning för utvärdering](#).

Övningsbestämmelser

Detta är övningsbestämmelser som du som övningsledare kan använda för att tydliggöra övningens syfte, mål och innehåll för deltagarna. Övningsbestämmelserna kan till exempel skickas ut till de övande i samband med inbjudan till övningen.

Övningens namn: _____

Datum och tid för övningens genomförande: _____

Syfte: Syftet med övningen är att utveckla förståelsen för lägesbild som verktyg och det arbete som krävs för att ta fram lägesbilder.

Mål: Målet med övningen är att de övande ska ha förståelse för användningen av lägesbilder och få förståelse för vilka moment som behövs för att ta fram lägesbilder i syfte att ge överblick, förståelse och underlag till beslut och åtgärder.

Målen har brutits ned i fem delar:

1. De övande har en förståelse för vilka ingångsvärden som är viktiga i arbetet med att ta fram lägesbilder för att förstå situationen.
2. De övande har en förståelse för hur lägesbilder tas fram (både aktörsinterna och aktörsgemensamma lägesbilder).
3. De övande har förståelse för hur de kan dela och använda sin egen lägesbild och använda den samlade lägesbilden i sin egna hantering.
4. De övande har en förståelse för vikten av att följa upp effekten av lägesbilden och följa upp behovet av en ny lägesbild.
5. De övande har förmåga att integrera kommunikation i arbetet med att ta fram lägesbilder (det här målet har integrerats i de fyra övningsmomenten).

Målgrupp:

I detta fall riktar sig övningen till personer som arbetar med lägesbilder eller behöver förståelse för hur lägesbilder tas fram och kan användas. Konkretisera vad detta innebär för din organisation.

Förkunskaper

Interna styrdokument

- Interna rutiner för att ta fram lägesbilder om sådana finns.
- Rutiner för att ta fram lägesbilder i ert län/region/sector om sådana finns.

Ramverket och processen

- Aktörsgemensamt arbete – Process för samlad lägesbild (MSB2451 från 2024. Finns som PPT) och tillhörande checklistor och mallar för processens steg.
- Om rapportering – vad innebär det för aktörerna? (MSB2442 – november 2024).
- Förhållningssätt för effektiv hantering av samhällsstörningar (MSB2487 från 2024. Finns som PPT).

Format: Seminarieövning.

Övningsledning: Övningsledare, spelledare och utvärderingsledare.

Tid för förberedelse för övande: ca. en–två timmar.

Tid för genomförande: ca. fem timmar.

Tid för utvärdering: ca. två timmar.

Logistik: Se checklista.

Övningslokal:

Konferensrum eller ledningsplats, se till att ta hänsyn till säkerhetsskydd.

Stödmaterial/uppslagsverk: Till dig som övningsledare finns en Powerpoint-presentation att utgå ifrån.

Checklista planeringsarbete

Detta är en checklista som är till för att underlätta övningsledarens planeringsarbete genom hela övningen från början till slut.

Före övningen

Genomför en uppdragsdialog med beställaren av övningen. Klargör förväntningar på leverans och hur erfarenheterna ska omhändertas.

Förankra övningsbestämmelserna hos beställaren.

Boka övningslokal med nödvändig utrustning, ta hänsyn till behov av eventuella säkerhetsskyddsåtgärder.

Sprid övningsbestämmelserna till deltagarna

Boka och bjud in övande samt övriga deltagare till övningen, säkerställ att de har rätt utbildning innan vad gäller regelverk m.m.

Förbered utvärdering med utvärderingsledaren och skriv ut utvärderingsenkäten som ska delas ut.

Se över övningens diskussionsfrågor och förbered vid behov tillägg eller justeringar.

Se över övningens scenario och förbered vid behov tillägg för att öka relevansen för din aktör.

Planera hur tiden ska användas under övningen och när pauser ska läggas in.

Förbered övningslokal och andra praktiska detaljer.

Kontrollera och förbered ev. fika och förbrukningsmateriel.

Under övningen

Genomför övningen.

Dela ut och samla in utvärderingsenkät.

Efter övningen

Sammanställ svaren från utvärderingsenkäterna.

Fyll i observationer och målbedömning i utvärderingsrapporten.

Färdigställ utvärderingsrapporten och påför vid behov säkerhetsskyddsklassificering.

Kommunicera utvärderingsresultatet till deltagarna.

Lämna över resultatet av övningen till beställaren och ta tillsammans fram en åtgärdsplan för fortsatt omhändertagande. Engagera gärna sakkunniga och resursägare i arbetet med åtgärdsplanen.

Boka en tid med de övande och beställaren längre fram för att följa upp åtgärderna och se över behovet av att uppdatera den fleråriga utbildnings- och övningsplanen.

Del 2

Genomförande

Genomförande

Nu har det blivit dags att genomföra övningen. Nedan finns stöd till hur inledningen av övningen kan genomföras och även stöd till spelledaren, det vill säga den som faciliterar diskussionerna och för övningen framåt.

Inledning av övning

Vem som inleder övningen kan variera beroende på organisation, tillgång till resurser och vilka som medverkar. Övningsledaren kan vara den som hälsar välkommen, men det går även bra att en chef eller motsvarande gör det för att sedan lämna över ordet till spelledaren.

Presentera syfte och mål med övningen: Understryk gärna att övningen ska vara lärande, att den ska ge kunskap om vilka moment som behövs för att ta fram en aktörsintern lägesbild och hur den bidrar till den samlade lägesbilden. De övande ska även få kunskap om vilka förberedelser den egna organisationen behöver göra för att kunna ta fram lägesbilder, för att lägesbilden ska leda till förståelse för situationen och möjliggöra beslut om inriktning och samordning för den egna aktören och i det aktörsgemensamma arbetet.

Gå igenom följande punkter:

- Vilka som ingår i övningsledningen och vilken roll de övande har.
Det är inte spelledaren som sitter på rätta svaret.
- Praktikaliteter kring tider, pauser och liknande.
- Information kring säkerhetsskydd och sekretess.
- Beskriv hur processen efter övningen ser ut.
- Spelregler kring övningen:
 - Till exempel att ”vad som sägs i rummet stannar i rummet”, att mobiltelefoner lämnas utanför rummet, eller annat som bestämts innan.
- Hur övningen kommer att gå till, exempelvis:
 - De olika momenten inklusive presentation av scenariot och diskussionsfrågor.
 - Om de övande fastnar i en fråga kommer spelledaren att parkera frågan och gå vidare.
 - Hur resultatet av övningen ska dokumenteras och spridas.

När inledningen är klar, meddela att övningen har startat.

Presentera scenariot

Scenariot syftar till att ge ett sammanhang att diskutera utifrån. Scenariot är enkelt och generellt beskrivet, för att undvika att fastna i detaljer. Texten inleds med en förhistoria som förklarar bakgrunden till händelseförloppet. Spelledaren använder sedan momenten och inspelen för att vägleda de övande genom diskussionsfrågorna.

Presentera det första momentet

- Läs upp scenariotexten i inspelet.
- Den första diskussionsfrågan är en ingång för att starta samtalet.
- Gå igenom diskussionsfrågorna i tur och ordning.

Upprepa med de följande momenten

- Läs upp scenariotexten i inspelet.
- Gå igenom diskussionsfrågorna i tur och ordning.

Avslutning

- När det återstår cirka 30 minuter är det dags att runda av.
- Återkoppla till syftet och målet med övningen.
- Be deltagarna resonera kring de viktigaste utvecklingsområdena som framkommit under övningen, vad har gått bra, vad behöver förbättras?
- Be deltagarna fylla i och lämna in utvärderingsenkäten.
- Tacka för deltagandet.
- Meddela när och hur deltagarna får återkoppling på resultatet av övningen.

Ta höjd i tid för att avslutningen är minst lika viktig som inledningen. Den sinnesstämning som råder bland deltagarna vid övningens slut, är den känsla som de kommer att ha med sig från övningen.

Scenario

Förhistoria: Röd vädervarning för mycket allvarliga konsekvenser för samhället i samband med en storm för fredagen är utfärdad av SMHI sedan i onsdags. Stormen kommer komma in västerifrån och röra sig över landet under fredagen och fortsatt under helgen.

Ramfaktorer: Det är en fredag i januari och klockan är 08:30.

Plats: Er aktörs ledningsplats eller motsvarande.

Orsaker och konsekvenser: Enligt SMHI betyder en röd vädervarning mycket allvarliga konsekvenser för samhället och stor fara för allmänheten. Du kan läsa mer om vad vädervarningen får för konsekvenser i faktarutan nedan.

De första elavbrotten rapporterades vid sex-tiden på fredagsmorgonen. Kraftig vind, fallande träd och kringflygande träddelar fortsätter att orsaka skador på el och teleledningar samt övrig teknisk infrastruktur.

Det är -7 grader ute och uppvärmningsbehovet är normalt för årstiden. Fjärrvärmeanslutna bostäder i centralorterna drabbades under morgonen av långa el avbrott och problem med värmen uppstår. Just nu finns det el och värme på er ledningsplats. Er tjänsteperson i beredskap [eller motsvarande funktion] har aktiverat er krisledningsorganisation och er uppgift är att ta fram en första lägesbild över situationen.

Ni får information om att delar av personalen i er verksamhet har problem med att ta sig till jobbet på grund av problem med nedfallna träd på vägarna och järnvägsspår vilket har påverkan på verksamheten inom de närmsta timmarna. Några meddelar att de behöver vabba för att deras barns förskola ringt och sagt att det är strömbavbrott så de behöver skicka hem barnen.

I Sveriges Radio P4 rapporteras det om trafikstörningar grund av att lastbilar fastnat i långa köer på de påverkade vägarna.

Mycket allvarliga konsekvenser för samhället och stor fara för allmänheten

Vädervarningar på röd nivå innebär att vädret kan medföra mycket allvarliga konsekvenser för samhället. Vädret kan bli en stor fara för allmänheten och orsaka mycket allvarliga skador på egendom och miljö. Det finns en stor risk för omfattande störningar i olika tjänster i samhället, som till exempel i kollektivtrafik och blåljusverksamhet.

Vad behöver allmänheten göra?

Allmänheten bör avstå helt från aktiviteter som innebär att de utsätts för risker som vädret kan medföra. De ska göra vad de kan för att minska risken för skador på sig själva, deras omgivning och deras egendom.

Vad ska offentlig verksamhet göra?

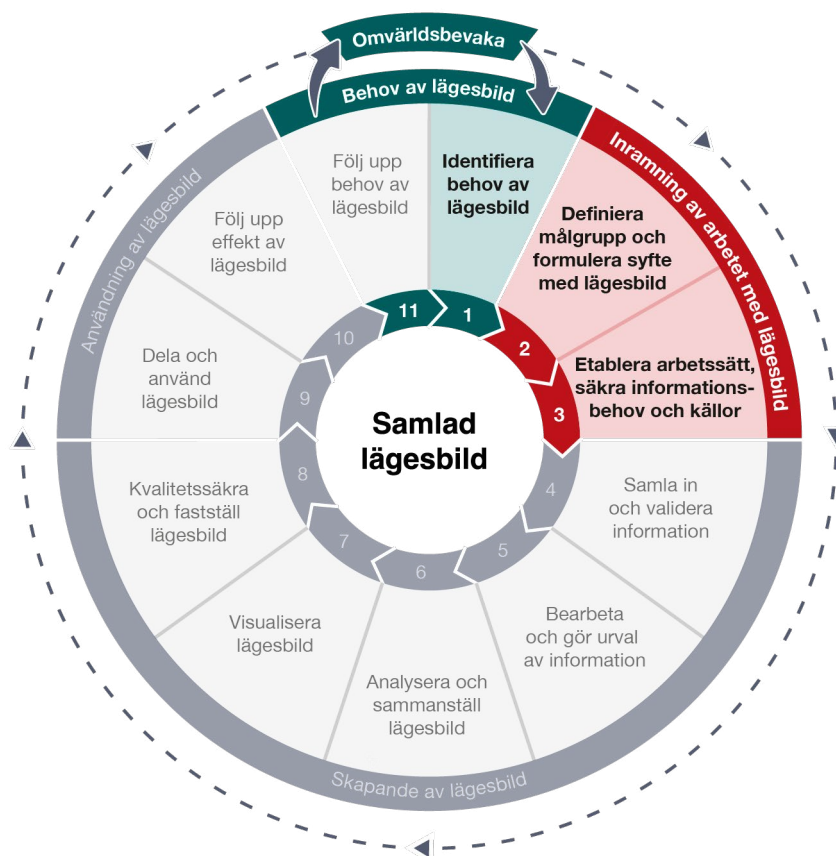
Offentliga verksamheter bör anpassa sina tjänster och funktioner utifrån hur vädret utvecklas. De bör genomföra förebyggande åtgärder för att skydda verksamheten och planera för att åtgärda de följder som kan uppstå. De bör höja beredskapen inom organisationen och ge allmänheten den information som krävs för att minska risken för skador.

Källa: [SMHI.se](https://smhi.se)

Momentbeskrivning 1 - Behov av lägesbild och inramning av arbetet med lägesbild

Mål

De övande har en förståelse för vilka ingångsvärden som är viktiga i arbetet med att ta fram lägesbilder.

Ungefärlig tidsåtgång för övningsmoment 1

Introduktion	10 minuter
Diskussion	60 minuter
Summering	10 minuter
Totalt	80 minuter

Inspel

Dela ut och läs upp scenariot ovan. Låt de övande tyst reflektera över innehållet 5 minuter.

Diskussionsfrågor

1. Hur skulle vi omvärldsbevaka i en sådan här händelse?
 - a) Hur skiljer det sig från hur vi omvärldsbevakar i vardagen?
 - b) Hur ser våra rutiner ut?
 - c) Vem gör omvärldsbevakningen?
 - d) Utöver den övergripande mediebevakningen, vilka särskilda teman, risker, händelser skulle vi särskilt bevaka?
2. Varför behöver vi en aktörsintern lägesbild i den här situationen?
 - a) När uppstår det ett behov av att ta fram en samlad lägesbild?
3. Vilka behöver använda/ta del av en lägesbild?
 - a) Har målgrupperna särskilda behov som vi behöver beakta i arbetet?
4. Vad är syftet med en lägesbild i den här situationen?
 - a) Hur formulerar vi syftet så att det är tydligt för de som arbetar med lägesbilden och för mottagaren/användaren (vår organisation, ledning, andra aktörer)? (Tips – tänk på lägesbildens definition).
5. Vad har vi för arbetssätt för att
 - a) ta fram en lägesbild?
 - b) identifiera informationsbehov?
 - c) hitta trovärdiga källor?

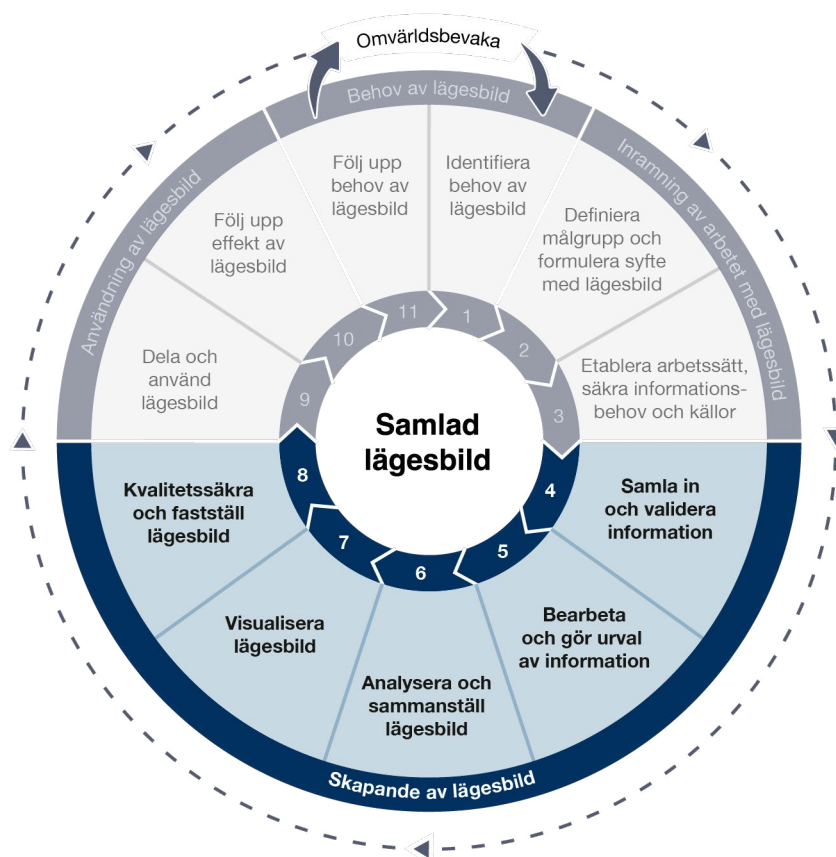
Understödjande frågor

1. Vad innebär det att omvärldsbevaka?
2. Vad innebär det att identifiera behov av en lägesbild?
3. Vad innebär det definiera målgrupp och formulera syfte?
4. Vilka krav finns på oss att bidra med information från egen lägesbild som ett underlag till den samlade lägesbilden för länet/regionen/sektorn?

Momentbeskrivning 2 – Skapande av lägesbild

Mål

De övande har en förståelse för hur lägesbilder tas fram och hur det kommunikativa perspektivet kan integreras i lägesbilderna.

Ungefärlig tidsåtgång för moment 2

Introduktion	5 minuter
Diskussion	90 minuter
Summering	5 minuter
Totalt	100 minuter

Inspel

Nu är klockan 11 på förmiddagen. Information kommer in från olika håll:

El, vatten och värmeförsörjningen till bostäderna påverkades allt mer. Det uppstår rykten om att detta beror på sabotage och inte på grund av stormen. Utan värmekälla sjunker inomhustemperaturen snabbt när det är kallt ute (-7 grader). Enbart ett fåtal hushåll har tillgång till reservkraft.

De flesta VA-anläggningar är utrustade med reservkraft, men det finns en risk med nedfallna träd som skadar anläggningar. Anledningen till detta är att ingen har röjt träd ordentligt runt brunnar eller byggnader. En del verksamheter och hushåll, framför allt i tätorterna, saknar reservkraft och det blir snabbt problematiskt med avlopp och dricksvattenförsörjning.

Det blir stora störningar i transporter med stopp och långa omledningar av trafiken. I Sveriges Radio P4 rapporteras det om problem med varuflöden på grund av att lastbilar fastnat i långa köer på de påverkade vägarna.

Störningarna i trafiken leder till framkomlighetsproblem för utryckningsfordon, transporter för hemtjänst, pendlare och skolskjutsar, företagsleveranser, regionala transporter, avfallshantering och lantbrevbärarservice. Människor har svårt att ta sig till affärer och apotek för att handla basvaror och medicin.

Stormen slår först ut elnäten i de västra delarna av länet. Sedan mörkläggas snabbt stora delar av framför allt landsbygden. De omfattande elavbrotten leder till att även tele och datatrafiken slås ut. Flera master för radiolänk och mobil kommunikation knäcks. Avsaknaden av telefoni och internet gör det svårt att få ut information till berörda. För de som har tillgång till internet florerar rykten på sociala medier om att det är fel på det svenska beredskapssystemet då myndigheter, länsstyrelse, kommuner och regioner inte förberett sig tillräckligt för att hantera stormen. Lokala medieaktörer söker er för att få en kommentar för vidare spridning i riksmidia.

Parallellt med konsekvenserna av stormen visar det sig att era system utsatts för en ransomware attack vilket gör att era administrativa system ligger nere.

Diskussionsfrågor

1. Hur skapar vi lägesbilden (det vill säga vilka moment behöver vi göra för att ta fram och sammanställa en lägesbild)?
2. Hur inkluderar vi det kommunikativa perspektivet i vår lägesbild? (Det vill säga kommunikativa händelser, konsekvenser, mål och åtgärder, analyser, resurser och samverkansbehov).
3. Hur gör vi urvalet av den information som vi behöver utifrån lägesbildens syfte och målgrupp?
4. Hur kvalitetssäkrar vi lägesbilden innan vi delar den?
5. Vad är viktigt att tänka på när vi fastställer lägesbilden?
 - a) Vad har vi för rutiner för att diarieföra lägesbilder?

Understödjande frågor

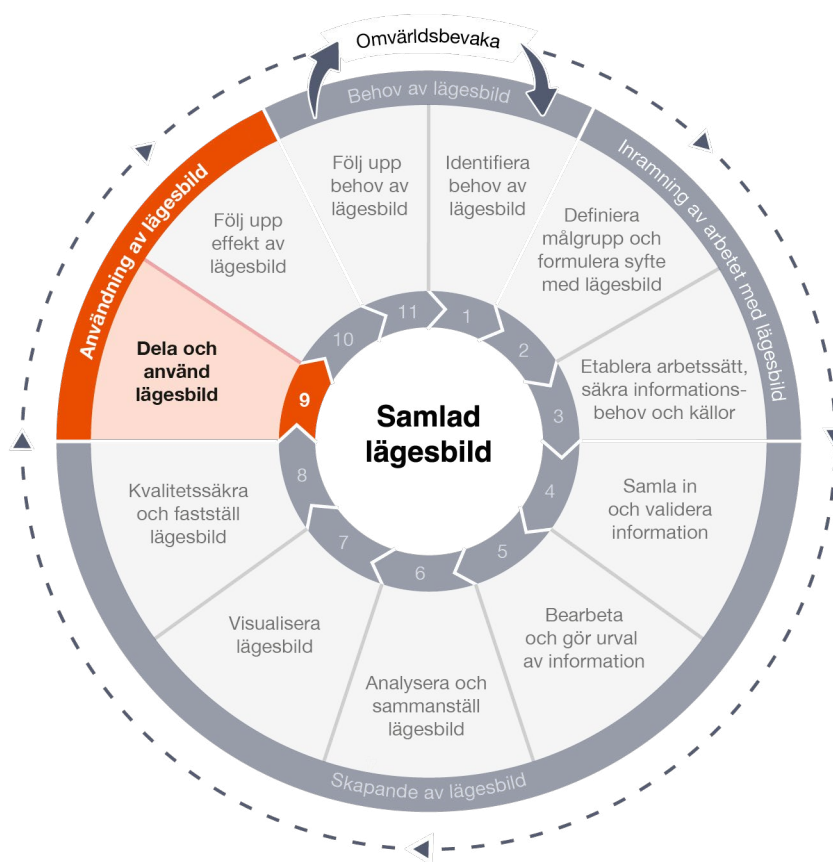
1. Vad behöver vi för information till vår lägesbild utifrån målgruppens behov och syftet med lägesbilden?
2. Från vilka behöver vi få information från?
3. Hur samlar vi in och validerar den information vi behöver i den här situationen?
 - a) Skiljer det sig från hur vi skulle göra i andra situationer?
 - b) Hur bearbetar vi informationen?
4. Skiljer sig urvalet av information utifrån vem som ska använda lägesbilden? Det vill säga hur gör vi urvalet om lägesbilden ska användas av:
 - a) vår organisation?
 - b) vår ledning?
 - c) för andra aktörer inom vårt län/region/sektor?
 - d) media och allmänheten?
5. Hur bedömer vi vad som är fakta och vad som är antaganden?
 - a) Varför är det viktigt att ange källor till antaganden och fakta om de inte kommer från oss själva?
6. Hur går vi till väga för att analysera informationen och sammanställa informationen i en lägesbild för målgrupperna ovan för en sådan här händelse?
 - a) Vilka analysstöd kan vi använda oss av?
7. Vilka sakkunniga skulle behöva vara med i analysen av insamlad information för att tolka informationen och bidra med sitt perspektiv?
8. Behöver vi visualisera vår lägesbild?
 - a) Behöver den visualisera /struktureras på olika sätt beroende på vem som är mottagare?
 - b) Vad är viktigt att tänka på ur ett användarperspektiv?
 - c) Vilka rubriker har vi med?
 - d) Har vi bilder, grafer med mera?
 - e) Finns det andra sätt att visualisera lägesbilden på?
9. Varför behöver vi diarieföra lägesbilderna som vi själva tar fram och de som delas med oss från andra aktörer?
10. Varför är det viktigt att tydligt ange datum, klockslag och vem som upprättat den för varje lägesbild som tas fram?

Momentbeskrivning 3 – Användning av lägesbild

Mål

De övande har förståelse för hur de kan dela och använda sin egen lägesbild och använda den samlade lägesbilden i sin egna hantering.

De övande har förståelse för hur den fastställda lägesbilden kan användas för interna och externa kommunikationsinsatser.

Ungefärlig tidsåtgång för moment 3

Introduktion	5 minuter
Diskussion	45 minuter
Summering	10 minuter
Totalt	60 minuter

Inspel

Om en stund ska ni publicera en nyhet internt och externt om händelsen och hur den påverkar er verksamhet samt vilka åtgärder ni vidtagit.

[Välj den som är relevant för er *Myndigheten för Civilt försvar/sectorsmyndigheten/länsstyrelsen/vår aktör*] har kallat till en första samverkanskonferens senare idag där syftet är att dela information och att skapa en gemensam problemförståelse kring samhällsstörningen och dess konsekvenser för samhällets skyddsvärden.

Diskussionsfrågor

1. Hur använder vi lägesbilden som underlag när vi planerar och beslutar om åtgärder och kommunikativa insatser?
 - a) Hur bedömer vi om lägesbilden innehåller känslig information?
 - b) Vilka åtgärder behöver vi i sådana fall ta?
2. Hur skulle vi förbereda oss inför samverkanskonferensen som syftar till att skapa en gemensam problemförståelse genom delning av lägesbilder?
 - a) Vad behöver vi göra om vi bedömer att lägesbilden vi delar med oss innehåller känslig information?
 - b) Hur använder vi den samlade lägesbilden vi får från Myndigheten för civilt försvar/sectorsansvarig myndighet/länsstyrelsen/som vår aktör sammanställt?

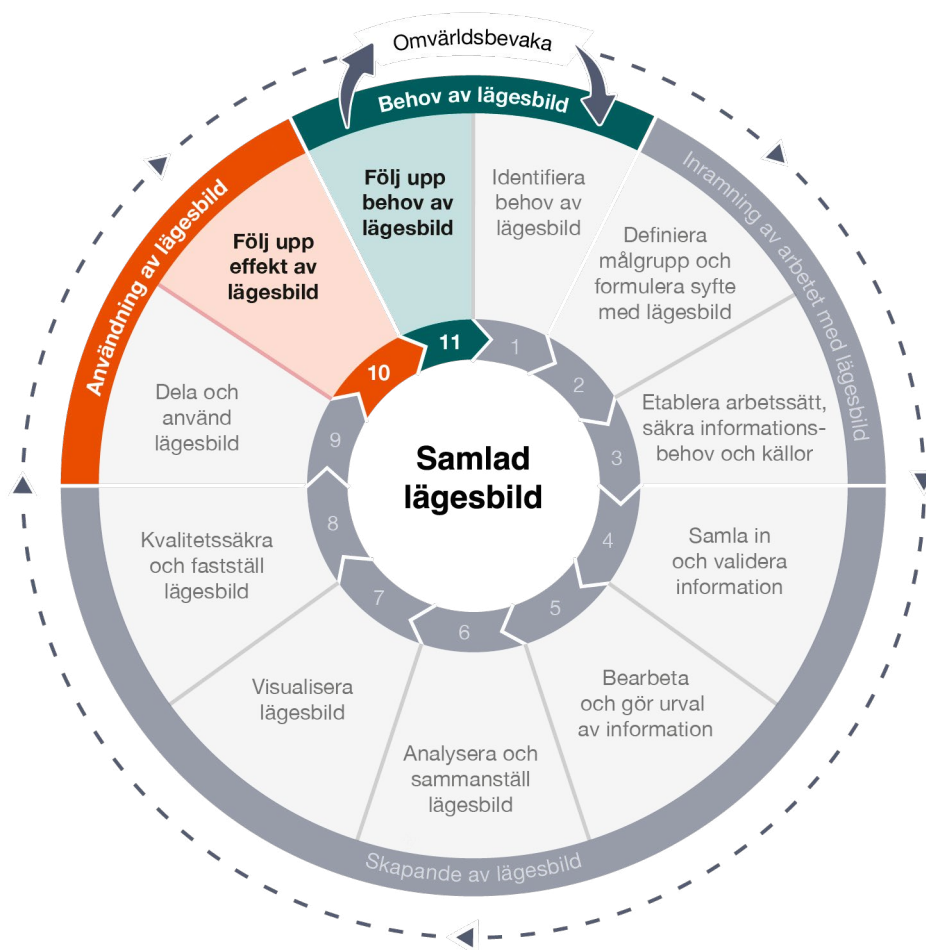
Understödjande frågor

1. Vad innebär det att dela och använda en lägesbild?
2. Finns det någon skillnad i användningen av den aktörsinterna lägesbilden och den samlade lägesbilden?
3. Vad är syftet med att ta fram en samlad lägesbild?
4. Varför är det viktigt att dela den samlade lägesbilden med de aktörer som bidragit med information under processen?
5. Varför är det viktigt att vi kommunicerar internt och externt om vad vi vet (verifierade fakta) och inte vet (antaganden baserade på analyser) under hanteringens gång?

Momentbeskrivning 4 – Följa upp lägesbild

Mål

De övande har en förståelse för vikten av att följa upp effekten av lägesbilden och följa upp behovet av en ny lägesbild.

Ungefärlig tidsåtgång för moment 4

Introduktion	5 minuter
Diskussion	45 minuter
Summering	20 minuter
Totalt	70 minuter

Inspel

Nu har det gått 5 timmar sedan ni tog fram er lägesbild. Stormen har rört sig vidare över ert område. En del av samhällsstörningens konsekvenser har ni kunnat hantera men 70 % av de drabbade verksamheterna och hushållen har fortfarande störningar. Ransomware-attackens påverkan på era administrativa system gäller fortfarande men prognosen ser lovande ut för att systemen ska vara återställda imorgon.

Diskussionsfrågor

1. Hur tar vi reda på om lägesbilden uppfyller sitt syfte med att ge överblick/förståelse och vara underlag för beslut och åtgärder?
2. Hur följer vi upp behovet av en ny/justerad lägesbild?
 - a) När skulle en ny/justerad lägesbild behöva tas fram i det här scenariot?
 - b) Hur kommer vi fram till att det inte längre finns behov av en ny lägesbild?

Understödjande frågor

1. Vad innebär det att följa upp effekt av lägesbild?
2. Vad innebär det att följa upp behov av lägesbild?
3. Varför är det viktigt att följa upp effekten och fortsatt behov av lägesbilder?

Stöd till summering av övningen

Be deltagarna resonera kring:

- vad har gått bra,
- vad behöver förbättras,
- de viktigaste utvecklingsområdena som framkommit under övningsmomentet.

Del 3

Utvärdering

Utvärdering

Nu har det blivit dags att utvärdera och sammanställa de slutsatser som framkommit under övningen.

Nedan följer en utvärderingsenkät som är till för de övande. Utöver den finns även en mall för utvärderingsrapport som inkluderar plats för utvärderingsledarens observationer och bedömning. Till sist finns även en mall för åtgärdsplan.

Utvärderingsenkät

Denna utvärderingsenkät syftar till att de övande ska självskatta i vilken utsträckning aktören har uppfyllt målen. Utvärderingsledaren kan vid behov göra förändringar i utvärderingsenkäten. Utvärderingsenkäten delas ut till de övande efter övningens genomförande och är ett ingångsvärde för analys av det samlade utvärderingsresultatet.

Namn: _____

Roll/Funktion: _____

Fråga 1

I hur stor utsträckning upplever du att ni som övat har kunskap om vilka ingångsvärden som är viktiga i arbetet med att ta fram en lägesbild?

Mycket stor utsträckning

Stor utsträckning

Liten utsträckning

Inte alls

Motivera:

Fråga 2

I hur stor omfattning upplever du att ni som övat har kunskap om hur lägesbilder tas fram?

Mycket stor utsträckning

Stor utsträckning

Liten utsträckning

Inte alls

Motivera:

Fråga 3

I hur stor omfattning upplever du att ni som övat har förmåga att integrera kommunikation i arbetet med att ta fram lägesbilder?

Mycket stor utsträckning

Stor utsträckning

Liten utsträckning

Inte alls

Motivera:

Fråga 4

I hur stor omfattning upplever du att ni som övat har kunskap om hur ni kan dela och använda er egen lägesbild och den samlade lägesbilden i er hantering?

Mycket stor utsträckning

Stor utsträckning

Liten utsträckning

Inte alls

Motivera:

Fråga 5

I hur stor omfattning upplever du att ni som övat har förståelse för hur den fastställda lägesbilden kan användas för interna och externa kommunikationsinsatser?

Mycket stor utsträckning

Stor utsträckning

Liten utsträckning

Inte alls

Motivera:

Fråga 6

I hur stor omfattning upplever du att ni som övat har kunskap om vikten av att följa upp effekten av lägesbilden och följa upp behovet av en ny lägesbild?

Mycket stor utsträckning

Stor utsträckning

Liten utsträckning

Inte alls

Motivera:

Utvärderingsrapport

Övad organisation: _____

Övningens namn: _____

Datum för övningens genomförande: _____

Bakgrund

Beskriv varför övningen genomförts:

Beskrivning av övningen

Syfte: Syftet med övningen är att öka förståelsen för lägesbild som verktyg och det arbete som krävs för att ta fram lägesbilder.

Metod: Övningen genomfördes i form av en seminarieövning. Utifrån satta mål (se nedan), skapades ett scenario och diskussionsfrågor som möjliggjorde för deltagarna att genom diskussion och analyser nå de uppsatta målen för övningen. Diskussionen leddes av en spelledare som med hjälp av scenario och understödande frågor lotsade deltagarna mot målen. Förloppet observerades och dokumenterades av utvärderingsledaren. Observationer tillsammans med svar från utvärderingsenkäter ligger till grund för denna rapport.

Övningsdeltagare

Fyll i namn och roll för de som deltagit i övningen.

Roll	Namn

Mål

Målet med övningen är att de övande ska få ökad förståelse för användningen av lägesbilder och få förståelse för vilka moment som behövs för att ta fram lägesbilder i syfte att ge överblick, förståelse och underlag till beslut och åtgärder.

Målet bröts ned i följande fem delmål:

1. De övande har en förståelse för vilka ingångsvärden som är viktiga i arbetet med att ta fram lägesbilder för att förstå situationen.
2. De övande har en förståelse för hur lägesbilder tas fram (både aktörsinterna och aktörsgemensamma lägesbilder).
3. De övande har förståelse för hur de kan dela och använda sin egen lägesbild och använda den samlade lägesbilden i sin egna hantering.
4. De övande har en förståelse för vikten av att följa upp effekten av lägesbilden och följa upp behovet av en ny lägesbild.
5. De övande har förmåga att integrera kommunikation i arbetet med att ta fram lägesbilder.

Utvärderingsmetod

Utvärderingen bestod i att ta reda på och dokumentera hur det gick i övningen och varför det blev så. Utvärderingen bestod av två delar, en självskattande del som de övande själva besvarade efter avslutad övning via en enkät, och en andra del som bestod av att utvärderingsledaren följde de övande under övningen och noterade de övandes diskussioner och slutsatser i förhållande till målen. Dessa två underlag har sedan vägts samman och legat som grund för utvärderingen.

Resultat från övningen

Nedan finns plats för utvärderingsledaren att redovisa resultatet från övningen utifrån de olika målen. Resultatet bör spegla både utvärderarens observationer under övningen och deltagarnas enkätsvar. Resultatet ligger sedan till grund för arbetet med framtagande av utvecklingsområden och åtgärdsförslag.

1. De övande har en förståelse för vilka ingångsvärden som är viktiga i arbetet med att ta fram lägesbilder.

Hur gick det?

Varför blev det så?

Vilka styrkor observerades?

Vilka brister observerades?

Målbedömning:

2. De övande har en förståelse för hur lägesbilder tas fram och hur det kommunikativa perspektivet kan integreras i lägesbilderna.

Hur gick det?

Varför blev det så?

Vilka styrkor observerades?

Vilka brister observerades?

Målbedömning:

3. De övande har förståelse för hur de kan dela och använda sin egen lägesbild och använda den samlade lägesbilden i sin egna hantering.

Hur gick det?

Varför blev det så?

Vilka styrkor observerades?

Vilka brister observerades?

Målbedömning:

4. De övande har förståelse för hur den fastställda lägesbilden kan användas för interna och externa kommunikationsinsatser.

Hur gick det?

Varför blev det så?

Vilka styrkor observerades?

Vilka brister observerades?

Målbedömning:

5. De övande har en förståelse för vikten av att följa upp effekten av lägesbilden och följa upp behovet av en ny lägesbild.

Hur gick det?

Varför blev det så?

Vilka styrkor observerades?

Vilka brister observerades?

Målbedömning:

Slutsatser

Här finns utrymme för utvärderingsledarens samlade bedömning och en beskrivning av identifierade utvecklingsområden.

Vad är nästa steg efter utvärderingen?

Utvecklingsområden ska omsättas i verksamheten i efterföljande erfarenhets-
hanteringsprocess. Utvärderingsledare med hjälp av övningsledare och berörda
sakkunniga och resursägare fyller i utvecklingsområden och föreslår vilka åtgärder
som bör genomföras för att höja förmågan. Åtgärdsförslagen kan skrivas i
punktform och motiveras med fritext i mallen för åtgärdsplan nedan. Detta
arbete ska förankras med beställaren.

Åtgärdsplan

Nr	Utvecklingsområde	Åtgärd	Ansvarig (namn)	Genomförande (datum)	Åtgärd senast (datum)	Uppföljning av åtgärd (datum)	Ansvarig för uppföljning (namn)
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							

Nu är du i mål med denna övning.

Bra jobbat!

Tips

På Myndigheten för civilt försvars hemsida hittar du fler Öva enkelt!

Bilaga 1 Understödjande och fördjupande frågor

Moment 1 – Behov av lägesbild och inramning av arbetet med lägesbild

- Hur säkerställer ni att underlagen till lägesbilden levereras i rätt tid, med rätt innehåll och till rätt mottagare?
- Vad behöver de som ska ta fram lägesbilder för beställning? Dvs. hur beställer en aktör en lägesbild så att den motsvarar deras behov av att förstå vad som händer.
- Hur jobbar vi med att få till en bra tidsplanering och arbetsrytm för arbetet med att ta fram lägesbilder?
- Hur organiserar vi arbetet och hur bemannar vi den gruppen som ska ta fram lägesbilder?
- Hur säkerställer vi att arbetet med att ta fram lägesbilder sker på ett säkert sätt sett till informationssäkerhet och säkerhetsskyddsaspekter som kan uppstå under arbetets gång?
- Hur arbetar vi för att samla in information? Vilka verktyg och forum har vi idag? Behöver vi andra verktyg och delta i andra forum?
- Vilken tillgång till tekniska hjälpmedel och verktyg har vi i organisationen idag? Se till att ni har ändamålsenliga tekniska verktyg, till exempel
 - WIS eller signalskydd för att ta emot och dela/rapportera information
 - GIS för att visualisera och presentera geografisk information
 - andra tekniska hjälpmedel/system som kan underlätta arbetet.

Moment 2 – Skapande av lägesbild

- Vad behöver vi för kompetens hos de som ska ta fram lägesbilder?
- Hur gör vi en kontinuerlig bedömning av skyddsvärd information?
- Hur föder vi in ny information när den kommer in från omvärldsbevakningen? Behöver den bedömas först om det är från en trovärdig källa? Behöver informationen vara relevant för målgruppen och syftet med lägesbilden?
- Vad innebär det att etablera arbetssätt och att identifiera informationsbehov och källor?
- Vad innebär det att samla in och validera information?
- Vad innebär det att bearbeta och göra urval av information?
- Vad innebär det att analysera information och sammanställa lägesbild?
- Vad innebär det att visualisera lägesbild? På vilka olika sätt kan lägesbilden visualiseras beroende på målgrupp och syfte med lägesbilden?
- Vad innebär det att kvalitetssäkra och fastställa lägesbild? Vad händer om vi inte gör det här steget?

Moment 3 – Användning av lägesbild

- Hur delges analysen till egen organisation?
- Vem/vilka och vad styr vilket analysunderlag som ska användas (t.ex. konsekvensanalys, försörjningsanalys)?
- Vem/vilka informeras om vidtagna och planerade åtgärder?
- Vilka rutiner har ni för att dela ert underlag till den samlade lägesbilden?
- När den nationella/regionala samlade lägesbilden kommer till oss, vad har vi för rutiner att dela den i alla led inom vår egen organisation?
- Hur ska vi lägga upp arbetet med att ta fram lägesbilder för att inte fastna i att det måste vara en perfekt "produkt" som riskerar att bli klar när informationen inte längre är aktuell och relevant?
- Vilket ansvar har vi själv i frågan om informationsdelning och samordning i en aktörsgemensam hantering? Hur gör vi det?
- Vilket ansvar har vi att dela med oss av perspektiv som vår organisation kan bidra med som andra aktörer inte har i sammanställningen av lägesbilden? Hur gör vi det?
- Hur skapas en aktörsgemensam inriktning utifrån den samlade lägesbilden?
- Vad i den samlade lägesbilden påverkar vår organisation mest i hanteringen av händelsen? (den här frågan kan användas om övningen genomförs aktörsgemensamt eller som reflektion på ett mer abstrakt plan om vad som är viktigt att fånga upp i en "helhetsbild" som den samlade lägesbilden ska vara för det ögonblicket).

Bilaga 2 Stödmaterial

Lägesbild

Nedan finner du stödmaterial till varje övningsmoment om du/de övande vill läsa på om vad som mer detaljerat beskrivs för olika moment och uppgifter i lägesbilsarbetet:

Moment 1 – Behov av lägesbild och inramning av arbetet med lägesbild

1. Stöd för att omvärldsbevaka (MSB2448 – november 2024).
2. Stöd för att identifiera och följa upp behov av lägesbild (MSB2447 – november 2024).
3. Stöd för att definiera målgrupp och formulera syfte med lägesbild (MSB2444 – november 2024).
4. Stöd för att etablera arbetssätt för lägesbild (MSB2445 – november 2024).
5. Illustrationer över författningsstyrd rapportering (MSB2502 – 2025).

Moment 2 – Skapande av lägesbild

1. Stöd för att samla in och validera information. (MSB2449 – november 2024).
2. Underlag för samlad lägesbild (MSB2452 – november 2024).
3. Stöd för att göra urval av relevant information (MSB2446 – november 2024).
4. Stöd för att efterfråga, ta emot, återkoppla informationsunderlag (MSB2461 – november 2024).
5. Stöd för att göra konsekvens- och åtgärdsanalys. (MSB2453 – november 2024).
6. Stöd för att ta fram en aktörsanalys (MSB2459 – november 2024).
7. Stöd för att visualisera lägesbild MSB 2450 – november 2024).
8. Process för samlad lägesbild (MSB2451 – november 2024).
9. Arbetssätt: Om rapportering – vad innebär det för aktörerna? (MSB2442 – november 2024).

Moment 3 – Användning av lägesbild

1. Stöd för att definiera målgrupp och formulera syfte med lägesbild. (MSB2444 – november 2024).
2. Stöd för att göra urval av relevant information (MSB2446 – november 2024).
3. Illustrationer över författningsstyrd rapportering (MSB2502 – 2025).
4. Arbetssätt: Om rapportering – vad innebär det för aktörerna? (MSB2442 – november 2024).

Moment 4 – Följa upp lägesbild

1. Stöd för att identifiera och följa upp behov av lägesbild (MSB2447 – november 2024).

**Myndigheten
för civilt försvar**